

Od krvelačného D(d)ivocha k P(p)ůvodnímu obyvateli

Proměny označování původních obyvatel USA

Mariana Machová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

mmachova01@ff.jcu.cz

<https://orcid.org/0000-0001-8088-9644>

FROM BLOODTHIRSTY S(S)AVAGES TO I(I)NDIGENOUS PEOPLES: DEVELOPMENT OF THE TERMS FOR INDIGENOUS INHABITANTS OF THE UNITED STATES

This paper discusses some aspects of past and present debates concerning the English terms used to collectively refer to members of Indigenous peoples in the United States, and relates them to the Czech controversy about the capitalization of the “i” in the Czech word “indián” (Indian). The paper follows the history of referring to the Native population, arguing that the inability to find a term in the language of the dominant Anglophone culture that is not controversial reflects the deeply problematic relationship of that culture to the cultures it has colonized and whose identity it has damaged. In this context, it is interesting to ask whether the Czech dispute over the capital “I” in the word “Indián” is a purely orthographic matter, or whether it points to more complex, albeit unreflected, issues of colonization and cultural oppression.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Pravopis slova *indián* — kolonialismus — názvy etnických menšín — rasismus — anglické označování domorodců — původní obyvatelé USA — američtí indiáni

Czech spelling of the word *indián* — colonialism — names of ethnic minorities — racism — English words for Indigenous people — Native Americans — American Indians

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366729.2024.2.3>

Podnětem ke vzniku této studie byl workshop pořádaný Střediskem ibero-amerických studií FF UK v červnu 2023, který byl zase motivován letitou kontroverzí týkající se českého pravopisu slova „indián“. Do roku 1993 se slovo Indián, označující původního amerického obyvatele, psalo s velkým písmenem, přičemž varianta s malým písmenem se používala pouze v jiných významech. Podle *Slovníku spisovného jazyka českého* slovo Indián (s velkým I) označuje „příslušníka někt. z kmenů původního obyvatelstva Ameriky (mimo Eskymáky)“, kdežto indián s malým písmenem v životném tvaru znamená nadávku, krocana, případně plemeno holubů, v neživotném rodě pak motocykl nebo cukrovinku indiánek.¹ *Pravidla českého pravopisu*

1 *Slovník spisovného jazyka českého*, s. 174. Obdobně je slovo vymezeno v *Akademickém slovníku spisovné češtiny* postupně budovaném na Ústavu pro jazyk český AV ČR, který však

z roku 1993 už připouštějí pouze variantu s malým *i*, přičemž toto nové doporučení se opírá o několik argumentů, jež shrnuje článek Zdeňka Salzmann pro časopis *Naše řeč* z roku 1991: 1. indián je chápán jako příslušník antropologické skupiny podobně jako běloch a černoch (je příznačné, že argumentem jsou zde dvě označení, která jsou dnes sama poněkud problematická, navíc obě — na rozdíl od *i/Indiána* — odkazují jednoznačně k barvě pleti; pojem „antropologická skupina“ je značně neurčitý, antropologické hledisko je navíc jen jedno z mnoha a není jasné, proč je mu u problému pravopisného dána přednost před hledisky jinými); 2. nejedná se o národ (ačkoli s tím lze rámcově souhlasit, nabízí se otázka, jak je pojem „národ“ definován a co jsou klíčová kritéria, na jejichž základě lze určitou skupinu uznat za národ zasluhující velké písmeno); 3. nejedná se o jméno obyvatelské (což je ovšem sporné, protože původně šlo právě o označení obyvatele domnělé Indie či Západních Indií; pro velké písmeno zde tedy hovoří kulturně-historické hledisko, což však v *Pravidlech* nebylo vzato v potaz).

Salzmann, antropolog, z jehož stanoviska zřejmě pravopisná úprava v roce 1993 vycházela především, kulturně-historické hledisko s určitým despektem odmítá: „Pro pojetí tohoto slova jako jména obyvatelského, podle něhož by se psaní s velkým písmenem zdůvodnit dalo, by měli pisatelé jen kuriózní historické opodstatnění.“² Naopak iberooamerikanistky Zuzana Kostičová, Markéta Křížová a Sylvie Květinová se k němu hlásí: „[P]okládáme termín Indián (bez jakéhokoli hodnotícího podtextu) za označení geografické, tedy za označení obyvatele ‚Západních Indií‘, jak byly španělské državy nazývány v 16.–18. století.“³ Je zřejmé, že psaní velkého písmena do značné míry záleží na odborné perspektivě a kontextu, v němž se s daným pojmem pracuje. Že se nejedná o formální a snadno řešitelný problém, vyvstane jasně, podíváme-li se, jak se proměňovalo anglické označování původních obyvatel dnešních Spojených států — tedy těch, které si pod slovem Indián do roku 1993 a indián po roce 1993 asi běžná česká veřejnost představí nejčastěji.

V prvních zprávách z britských kolonií v prvních desetiletích 17. století se pro místní obyvatele užívají různá označení. Nejběžněji se objevuje „Indian“ (s variantním pravopisem „Indean“ či „Indan“, zpravidla s velkým písmenem), velmi časté je ovšem také „savage“ (divoch, často s pravopisnou variantou „salvage“, přičemž u obou

v souladu s aktuálními *Pravidly českého pravopisu* píše slovo s malým *i*: „příslušník některého z etnik původního obyvatelstva Ameriky kromě Inuitů“. Heslo je zde doplněno poznámkou vysvětlující Kolumbův historický omyl: „Podle *Indie*, neboť se Kryštof Kolumbus při svém přistání u jednoho z karibských ostrovů mylně domníval, že dosáhl jejich břehů, a proto místní obyvatele nazval *Indios* (španělský výraz pro *Indy*).“ Přitom však tvrzení, že Kolumbus se domníval, že připlul do Indie, není přesné — Kolumbus v souladu s dobovým územ používá název Indie v plurálu („las Indias“), jímž se neoznačovalo pouze území odpovídající současné Indii, nýbrž vcelku neurčitě, ale mnohem širěji vymezená oblast zahrnující Hindustán, Indočínu a malajsijské ostrovy. Kolumbus se tedy nedomníval, že jím objevené karibské ostrovy jsou břehy dnešní Indie, ale měl za to, že jde o dosud neznámé ostrovy kdesi v jihovýchodní Asii. Označení Indie, respektive Západní Indie (v množném čísle, šp. *las Indias Occidentales*) se nadále používalo dlouho poté, co bylo známo, že nejde o Asii, nýbrž o dosud neznámý kontinent, Ameriku.

2 Salzmann 1991.

3 Kostičová — Křížová — Květinová 2011, s. 255.

tvář je běžná i varianta s velkým „s“), s nižší frekvencí se pak objevují i další souhrnná označení (od „native“, místní, rodák, přes „heathen“, pohan, a „barbarian“, barbar, až po „beast“, bestie) a vedle nich pak také označení pro jednotlivé původní národy či kmeny (Powhatanové, Narragansetové, Massachusettsové ad.). Preference v užití těchto názvů se často liší nejen autor od autora, ale i text od textu, z čehož je zřetelné, že volba označení pro místní obyvatelstvo byla ovlivněna postojem a zkušeností autora a také účelem textu.

Tak například v nejstarší tištěné zprávě z kolonií, *A True Relation* (Pravdivé vyprávění) od kapitána Johna Smithe, jednoho ze zakladatelů Virginie, která vyšla v Anglii už v roce 1608, tedy pouhý rok po založení kolonie, jednoznačně převažuje označení „Indian“, které je zřejmě chápáno jako neutrální obyvatelské označení (byť země sama už je v této době dávno nazývána Amerikou). John Smith v tomto textu vykresluje domorodce jako vstřícné a přátelské, se zájmem o spolupráci a obchod s nově přichozími Angličany, a dokonce i jeho zajetí (kterému předcházelo zabití jeho druhů) je pojato spíše jako laskavé přijetí u vznešeného krále Powhatana. O šestnáct let později však John Smith v *The General History of Virginia, New England and the Summer Isles* (Obecné dějiny Virginie, Nové Anglie a Bermudských ostrovů, 1624) nejčastěji pro místní obyvatele používá slovo „Salvage“ (divoch) a tomu odpovídá i celkové vyznění knihy. *Obecné dějiny* vyšly dva roky po masakru virginských kolonistů z jara 1622, při němž místní Powhatanové nečekaně zaútočili na britské osady a zabili zde takřka tři sta padesát osadníků včetně žen a dětí, což představovalo asi čtvrtinu všech tehdejších obyvatel kolonie. Masakr, o jehož podrobnostech informovaly v Anglii mimo jiné i Smithovy *Obecné dějiny*, se stal jasnou záminkou ke změně politiky vůči původním obyvatelům; ta od té doby směřovala prakticky k jejich likvidaci. Smith sám přímo v *Obecných dějinách* píše o svém záměru přivést do Virginie vojáky, aby se s nimi a „s pomocí Boží pokusil donutit divochy opustit jejich zemi, nebo je přivést k takovému strachu a područenství, aby se každý člověk mohl bezpečně věnovat svému dílu“.⁴ Označování původních obyvatel tedy od samých počátků nebylo neutrální, ale lze v něm zřetelně spatřovat vyjádření postoju a zájmu, je to způsob, jak se těchto lidí zmocňovat a vytvářet jejich obraz pro vlastní účely.

Ve studii o vnímání barvy pleti původních obyvatel bílými osadníky v době kolonie a rané republiky Alden T. Vaughan ukazuje, že na rozdíl od Afričanů, kteří byli od počátků koloniálních dob vnímáni jako černí, původní obyvatelé Ameriky nebyli zpočátku definováni odlišnou barvou pleti a na základě rasových konceptů (ty nabývají na významu až v průběhu 18. století a převládnou ve století 19.), nýbrž především odlišnou kulturou.⁵ Kromě obyvatelského názvu „Indian“ a občasného „native“ (rodák, domorodec) většina označení pro místní obyvatelstvo jasně naznačuje kulturní odlišnost a odkazuje k hierarchizovaným dichotomiím kultura/divokost („savage“, „beast“), křesťanství/pohanství („heathen“), civilizace/barbarství („barbarian“). Právě tato dichotomie založená na střetu kultur, v němž jedna je vnímána jako naše a druhá jako cizí, jiná, vedla k potřebě souhrnného názvu pro celou skupinu těch

4 „[...] by Gods assistance, we would endeavour to inforce the Salvages to leave their Country, or bring them in that feare and subjection that every man should follow their businesse securely.“ Smith 1907.

5 Vaughan 1982, s. 921.

druhých — teprve setkáním s „námi“ se „Indiáni“ jeví jako homogenní skupina, jejíž hlavní charakteristikou je především to, že nejsou „my“.

V předkoloniálním období neměly jednotlivé původní národy a kmeny tendenci vnímat samy sebe jako jedolitou entitu, ale jako příslušníky mnoha etnicky, kulturně a jazykově velmi rozmanitých skupin se složitými vzájemnými vztahy. Tento fakt ostatně také významně přispěl k jejich pozdější omezené schopnosti vzdorovat evropské invazi na jejich území. Pro jednotlivé původní národy, kmeny či skupiny ani po příchodu Evropanů nebyla nově vzniklá dichotomie — tak ostře vnímaná kolonisty — určující; zůstávaly pro ně důležité původní vazby a původní nepřátelství (jež byla často tak výrazná, že v některých situacích bylo přirozenější vytvářet spojenectví s nově přichozími proti původním nepřátelům), a naopak nebylo snadné vytvořit organizovanou koalici hájící kolektivně územní práva původních obyvatel proti novým osadníkům.⁶

V této souvislosti je pozoruhodná historie označování domorodců, ale i nově přichozích kolonistů na základě barvy kůže. V raném koloniálním období se pojem „red man“ (rudý muž) prakticky neobjevuje, ale v průběhu 18. století postupně nabývá na důležitosti. Souvisí to s osvícenským rozvojem taxonomie a s utvářením novodobého pojetí rasy: Carl Linné v *Systema Naturae* (od druhého vydání v roce 1740) dělí lidský druh do čtyř skupin podle čtyř kontinentů a čtyř barev kůže; Evropan — bílý, Američan — červenavý či ruměný (*rubescens*), Asiat — hnědý, Afričan — černý.⁷ Není úplně jasné, na základě čeho Linné zvolil červenou barvu pro obyvatele Ameriky (předpokládá se vliv antické nauky o tělesných šťávách), ale jistě nebyl první, kdo ji takto použil, a zdá se, že toto označení vzešlo od samotných původních obyvatel. Jak podrobně dokládá Nancy Shoemakerová, už od dvacátých let 18. století se jako „rudí lidé“ běžně označovali sami původní obyvatelé jihovýchodních oblastí dnešních Spojených států při diplomatické komunikaci domorodců s Evropany (Francouzi i Angličany) a během 18. století se toto označení objevuje především v záznamech projevu domorodých mluvčích.⁸

Zdá se tedy, že dlouho před tím, než se slovo „rudý“ ve vztahu k původním obyvatelům vžilo mezi bílou populací, používali ho sami tito „rudí lidé“. Pokud jde o vznik tohoto pojmu, Shoemakerová spekuluje, že v jižních koloniích, kde vedle evropských kolonistů existovala také významná populace otroků, se kolonisté sami často označovali jako „bílí“ právě v kontrastu s „černými“ otroky; původní obyvatelé pak zase v kontrastu k „bílým“ kolonistům (a možná i k jejich černým otrokům) sami sebe začali nazývat „rudými“. Druhé možné, ovšem obdobně obtížně doložitelné vysvětlení je, že se s rudou barvou některé jižní národy identifikovaly ještě před příchodem Evropanů.⁹ Ať už byly důvody pro volbu adjektiva „rudý“ a spojení „rudý muž“ či „rudý člověk“ (*red man, homme rouge*) jakékoli, jisté je, že se slovo, jímž se v průběhu

6 Významnější mezikmenová spojenectví ovšem existovala i vznikala a zejména v pozdější době hrála důležitou roli. Významná byla například tzv. Irokézská konfederace ve sporech o území mezi Velkými jezery a údolím Ohia, v téže oblasti později původní národy sjednotil šóníjský náčelník Tecumseh.

7 Vaughan 1982, s. 945; Linné 1748, s. 3.

8 Shoemaker 1997, s. 627.

9 Tamtéž, s. 630–634.

18. století označovali původní obyvatelé, když potřebovali souhrnné, nikoli jen dílčí kmenové označení (což bylo zřejmě převážně v komunikaci s bělochy), postupně ujalo mezi bílou populací. V roce 1812 prezident James Madison oslovuje zástupce národů Osedžů, Sauků, Meskwaků, Šóníjů, Santíů a dalších „mé rudé děti“ a mluví o „rudém lidu“, jenž se od bílých lidí liší především barvou,¹⁰ a během následujících desetiletí se toto slovo stalo běžným označením původních obyvatel.

Zakládající dokument Spojených států amerických, tedy Deklarace nezávislosti z roku 1776, se o původních obyvatelích území, jehož nezávislost vyhlašuje, zmiňuje jen jednou, a to v poslední z dlouhého seznamu stížností na příkoří, která kolonistům působí britský král Jiří III.: „[S]nažil se na obyvatele našeho pomezí poštvat nelítostné indiánské divochy, jejichž známým válečným pravidlem je pobíjet všechny bez ohledu na věk, pohlaví či stav.“ Původní obyvatelé jsou na úsvitu nové republiky vnímáni jako krutá necivilizovaná zbraň v rukou tyрана. Není tedy překvapivé, že „nelítostné indiánské divochy“ nečekalo ze strany osamostatněných osadníků v následujících sto letech mnoho dobrého. V rané době federace také začaly vznikat státní instituce, které měly na starost agendu související s problematikou domorodého obyvatelstva, tedy Indiánů, což bylo slovo, které se v jejich názvech objevovalo. Známý (často nechvalně) Úřad pro indiánské záležitosti (Bureau of Indian Affairs, BIA), který je v současnosti nejdéle existujícím úřadem na americkém ministerstvu vnitra, byl založen v roce 1824 (navázal na starší Komisi pro indiánské záležitosti, jejímž předsedou byl v počátcích sám Benjamin Franklin).

Šest let nato, v roce 1830, prosadil prezident Andrew Jackson zákon, který zásadně proměnil situaci původních obyvatel. Zákon o odsunu Indiánů (Indian Removal Act) znamenal násilné přesunutí všech původních obyvatel žijících na území východně od řeky Mississippi do tzv. Indiánského teritoria (Indian Territory) v dnešním státě Oklahoma. Andrew Jackson pronesl v Kongresu řeč, v níž obhajuje přínos tohoto drastického opatření a která je celá postavena na dichotomii civilizace/barbarství. Na jedné straně jsou tu Indiáni (*Indians*), divoši (*savages*) a rudoši (*red men*), na straně druhé běloši (*the whites*) a civilizovaní křesťané (*civilized Christians*). Jackson klade návodné řečnické otázky: „Cožpak by nějaký dobrý člověk dal přednost krajině pokryté lesy a obývané pár tisíci divochy před naší rozlehlou republikou, posetou městy, vesnicemi a bohatými statky [...] a naplněnou svobodou, civilizací a náboženstvím?“ A dále: „Lze si snad myslet, že kočující divoch má ke svému domovu silnější vztah než usedlý civilizovaný křesťan?“¹¹ Násilné vysídlení několika desítek tisíc lidí (na cestě jich tisíce zemřely a pochod národa Čerokijů vstoupil do historie pod názvem Stezka slz, Trail of Tears), jímž Spojené státy získají asi deset milionů hektarů půdy, je zde prezentováno jako výhodné pro všechny, bílé i rudé: „Správně viděna, jsou opatření vlády vůči rudému muži nejen liberální, ale velkorysá.“¹²

Zdánlivě paradoxně se v téže době v americké kultuře za přispění básníků a spisovatelů vytváří a silně upevňuje romantický obraz vznešeného divocha (*noble savage*, *noble red man*): krásného, odvážného a silného člověka žijícího v dokonalé harmonii s přírodou, jemuž je ovšem přirozeným během věcí souzeno odejít z tohoto světa

10 Goddard 1999, s. 5.

11 Jackson 1830.

12 Tamtéž.

a uvolnit místo novým lidem a novým říším. Ve skutečnosti tento obraz nijak dramaticky neodporuje Jacksonovým tezím, protože vznešený divoch je viděn jako postava odcházející, opouštějící „náš“ prostor a texty o něm se nesou v zřetelně elegickém tónu. Jedním z těch, kdo se zasloužili o vnesení tohoto obrazu do (nejen) amerického kulturního povědomí, byl James Fenimore Cooper a jeho románová pentalogie o Nattym Bumpovi alias Kožené punčoše, z níž nejznámější je román *Poslední Mohykán* (1826). J. F. Cooper, jak upozorňuje Ives Goddard, také přispěl k popularizaci termínu „redskin“ (rudokožec), který sice používá málo (nejčastěji mluví o „Indians“ a „savages“, někdy též o „natives“ a „red men“), ale zasloužil se o jeho rozšíření. Kolem poloviny 19. století tak bylo toto slovo vnímáno jako neutrální označení a používáno jako ekvivalent k „Indian“ vedle dalších slov odkazujících k barvě pleti, potažmo k rase („red man“, „Red Man“, „Red Indian“). Teprve později postupně nabylo pejorativního zabarvení a v současnosti je považováno za podobně nepřijatelné jako dnes už zcela tabuizované „n-word“ pro označení Afroameričanů.

Potřeba zavést neutrální, objektivní, vědecké označení pro celou širokou skupinu všech původních obyvatel amerického kontinentu vedla na samém sklonku 19. století americké antropology k vytvoření nového slova „Amerind“ (vzniklého spojením prvních slabik sousloví American Indian). Odborný časopis *Science* přinesl v roce 1899 shrnutí argumentů ve prospěch tohoto pojmu, navrženého na sympoziu Washingtonské antropologické společnosti. V článku se vysvětluje, že dosud „neexistuje uspokojivý pojem k označení domorodých kmenů Ameriky“, neboť pojem „Američan“ dnes běžně označuje „kavkazskou“ (tj. bílou) americkou populaci, kdežto pojem „Indián“ vychází z původní mylné představy, že Amerika je Indie, tudíž je chybný, a navíc (v angličtině) je totožný s pojmem pro skutečné obyvatele Indie, takže může být matoucí. Další dvě uváděná označení pro „domorodé kmeny“ (*aboriginal tribes*), „North American Savages“ (severoameričtí divoši) a „Red Men“ (rudoši) jsou odmítnuta jako zavádějící a nevhodná pro vědecké pojmenování.¹³ Nevědeckost a mylné východisko pojmu „Indian“ byly pro americké antropology a etnografy konce 19. století těžko přijatelné, jak ukazuje například studie jednoho z navrhovatelů termínu „Amerind“, etnologa F. F. Hildera, v níž podrobně vysvětluje Kolumbův omyl, jenž byl podle něho kdysi pochopitelný, ale dnes „už není žádný důvod pro jeho další pokračování“.¹⁴ Dalším výrazným obhájcem pojmu „Amerind“ byl J. W. Powell, veterán americké občanské války, geolog a etnolog, zastánce sociálního darwinismu a proponent dichotomie civilizace/barbarství, jemuž se také připisuje zavedení termínu „akulturace“ (*acculturation*). Článek v časopise *Science* vyjadřuje přesvědčení, že američtí etnologové jsou těmi, kdo „nejaktivněji studuje původní americké kmeny“, a proto je jejich „povinností [...] navrhnout pro tyto kmeny obecné označení“.¹⁵ Netřeba zdůrazňovat, že tyto vědci odborně zkoumající původní obyvatele byli všichni bílí.

Populárně-naučný časopis *Scientific American*, který referoval o „téměř jednohlasném“ schválení pojmu „Amerind“ členy Washingtonské antropologické společnosti,

13 „Amerind — A Designation for the Aboriginal Tribes of the American Hemisphere“ 1899, s. 795–796.

14 Hilder 1899, s. 549.

15 „Amerind — A Designation for the Aboriginal Tribes of the American Hemisphere“ 1899, s. 796.

v roce 1900 optimisticky soudí, že „vzhledem k tomu, že tito odborníci z praxe představují nejvyšší odvolací soud, nelze pochybovat, že jakýkoli termín, který je pro ně přijatelný, se poměrně rychle začne používat a bude časem přijat i mysliteli v jiných oborech“.¹⁶ Ona jednohlasnost však nebyla tak jednoznačná, jak o tom svědčí zpráva z Mezinárodního kongresu amerikanistů v New Yorku v říjnu 1902, kde se po jednom z referátů strhla vášnivá diskuse o použitelnosti pojmu „Amerind“ — antropolog Franz Boas, přezdívaný „otec americké antropologie“ a jeden z předních kritiků tehdy populárního vědeckého rasismu, pojem označil za „obludu“ a i další jeho kolegové vyjádřili své znechucení. Jedním z kritických argumentů bylo, že tento pojem „implikuje (dosud nedoloženou) naprostou rasovou jednotu amerických domorodců“. Závěr diskuse byl, že „Amerind bude žít, pokud si to zaslouží“.¹⁷ Pojem „Amerind“ pak zůstal omezen převážně na úzkou část antropologického diskurzu a do širšího úzu se nikdy nedostal.

V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století v souvislosti s hnutím za občanská práva začalo být slovo „Indian“ vnímáno stále negativněji jako rasistické či přinejmenším zatížené historickými a kulturními stereotypy. Ve snaze najít politicky korektní název bez negativních konotací se začal upřednostňovat pojem „Native American“ (původní Američan či rodilý Američan), který se používal již dříve, ale teprve od sedmdesátých let vstoupil do běžného jazyka jako druhé nejběžnější označení vedle „(American) Indian“. „Native American“ mělo kromě větší neutrálnosti také tu výhodu, že zahrnovalo i původní obyvatele Aljašky (Native Alaskan), kteří nespádají pod „American Indian“, což je oficiální označení používané americkým Úřadem pro sčítání lidu (Bureau of Census). Zároveň však tento pojem po celou dobu naráží na odpor jak ze strany původních obyvatel, tak ze strany bílé většiny. Především konzervativně orientovaní bílí Američané považují za rodilé Američany sami sebe — tak argumentoval například známý hollywoodský herec a předseda Národní asociace držitelů zbraní (NRA) Charleton Heston,¹⁸ ale i mnozí další odpůrci politické korektnosti. Historicky je sousloví „Native American“ spojeno s xenofobní anti-imigrační ideologií nativismu (v polovině 19. století) a bylo (a často dosud je) používáno bílými Američany, kteří se jím vymezovali vůči novým imigrantům a jiným etnikům. Tyto souvislosti jsou také jedním z důvodů, proč je termín nepřijatelný pro řadu původních Američanů, jak vysvětluje například Michael Yellow Bird, v současnosti profesor manitobské univerzity v Kanadě a příslušník původních národů Mandan, Hidatsa a Arikara. Ten chápe pojmy „Indian“, „American Indian“ a „Native American“ jako „koloniální identity“ vnucené Evropany a evropskými Američany, jako „represivní, falešné identity, které jsou zavádějící, nepřesné a používají se k ovládnutí a podmaňování identit původních obyvatel a podrývají jejich právo užívat kmenovou příslušnost jako hlavní národní identitu“.¹⁹

Podle oficiálního průzkumu z roku 1995 téměř 50 % původních Američanů preferovalo jako své souhrnné označení pojem „American Indian“, kdežto necelých 38 % dávalo přednost výrazu „Native American“. Jak však upozorňují výzkumníci, kteří

16 „A Substitute for the Term ‚Indian‘“ 1900, s. 280.

17 Chamberlain 1902, s. 892.

18 Heston 1999.

19 Yellow Bird 1999, s. 6.

jsou sami příslušníky původních národů, ve skutečnosti se většina původních obyvatel nejtěsněji identifikuje s kmenovou příslušností, nikoli se společnou „indiánskou“ identitou. Jak vysvětlují Brooke Bauerová (příslušnice původního národa Katóbbů) a Elizabeth Ellisová (příslušnice původního národa Peoriů), „tyto kmenové, skupinové či národní identity jsou utvářeny jejich vztahem k sobě navzájem a k jejich území, nikoli jejich vztahem k osadnickým vládám a ke zkušenosti kolonizace“.²⁰ Autorky nabízejí na příkladu tří generací jedné rodiny zajímavý vhled do složité problematiky (sebe)označování původních obyvatel a jejich proměn. Jedna z autorek, Brooke Bauerová, se zeptala své třiaosmdesátileté matky, své dvaadevadesátileté tety a své dcery, jak samy sebe identifikují. Obě starší ženy se označují jako „Indian“ a „Catawba“ (Katóba), kdežto označení „Indigenous“ obě rezolutně odmítly s argumentem, že se týká domorodců mimo Severní Ameriku. Autorka sama používá různá označení podle typu diskurzu: v akademických textech a při výuce je to „Indigenous“ (s velkým „I“) nebo „Native American“, v běžném hovoru mimo svou komunitu „Native“, kdežto v komunikaci uvnitř své komunity používá „Indian“ a „Catawba“. Její dcera dává v komunikaci mimo svou komunitu přednost termínu „Indigenous“, který není zatížen rasovými a kulturními stereotypy. Pro všechny tři generace je ale hlavní jejich identita příslušnic národa Katóbbů, ta se na rozdíl od obecných názvů neproměňuje.²¹

Termíny „Indian“, „American Indian“ a „Native American“ jsou vnímány jako problematické, všechny se však stále běžně používají, a to jak mimo komunitu původních obyvatel, tak v ní (v době sociálních sítí a online textové komunikace se běžně mezi původními Američany používá pro označení vlastní identity zkratka NDN, která znamená Indian, případně „NDN ppl“, Indian people). Oproti tomu slova odkazující explicitně k barvě kůže jsou dnes považována za nepřijatelná, stejně jako slovo „squaw“ (označení pro ženu domorodého původu), a přibližně od sedmdesátých let sílí hlasy volající po jejich eliminaci z veřejného prostoru. Mediálně nejznámější je asi případ týmu amerického fotbalu Washington Redskins (Washingtonští rudokožci), který si po desítky let trvající kritice změnil v roce 2020 název na Washington Commanders (Washingtonští velitelé) a jako logo začal místo hlavy domorodce ozdobené pery používat neutrální „W“. Podobně se postupně mění řada historických místních i přírodovědných názvů, které obsahovaly slovo „squaw“ (jež je dnes vnímáno nejen jako rasistické, ale také jako misogynní), přičemž každé takové změně předchází debata a spory a v mnoha názvech toto slovo přetrvává.

K výraznějšímu zapojení odborníků jako výše citovaní Michael Yellow Bird, Brooke Bauerová či Elizabeth Ellisová, kteří jsou zároveň příslušníky původních národů, do diskuse o označování původních obyvatel přispěl postupný rozvoj oboru, který se zabývá kulturami původních obyvatel, na amerických univerzitách od sedmdesátých let 20. století. Sám název oboru ovšem také není zcela pevně ustanovený a prochází určitým vývojem a proměnami — aktuálně se před označením Native American Studies (vedle něj existuje i American Indian Studies či Native Studies) upřednostňuje název Native American and Indigenous Studies (v roce 2007 vznikla pod tímto názvem i mezinárodní odborná asociace NAISA sdružující badatele v tomto oboru) — a zdá se, že právě pojem „Indigenous“ (původní, indigenní) v posledních

20 Bauer — Ellis 2023, s. 72.

21 Tamtéž, s. 72–73.

letech nabývá na významu a více se používá i obecně pro označení původních obyvatel Spojených států. Postupně se dostává do širšího povědomí a obecnějšího užití a v některých případech doplňuje a někdy přímo nahrazuje termín „Native American“, který byl dosud vnímán jako nejvíce politicky korektní — například v srpnu 2023 si novinářská asociace původních Američanů oficiálně změnila název z Native American Journalist Association na Indigenous Journalist Association. V případě, že je slovo „Indigenous“ použito k označení skupiny původního obyvatelstva, píše se s velkým „I“. Další pojem, který lze vnímat jako neutrální a který používají i sami původní obyvatelé, je „First Nations“ (první národy), ten se ale používá specificky pro původní obyvatelstvo dnešního území Kanady, kdežto ve vztahu k původním obyvatelům Spojených států je neobvyklý.

Debata o patřičném korektním názvu pro původní obyvatele dnešních Spojených států je stále živá a situace nemá jednoduché řešení také proto, že sám koncept souhrnného označení pro kulturně, jazykově, historicky a geograficky pestrout a nesourodou skupinu je problematický. A to nejen proto, že se jím ona pestrost stírá — v současnosti existuje ve Spojených státech 574 federálně uznaných původních národů,²² jejichž příslušníci žijí ve více než třech stovkách rezervací a mluví několika stovkami různých jazyků, jež patří do několika desítek jazykových rodin —, ale také proto, že — jak upozorňují Bauerová a Ellisová — „všechna tato [souhrnná] označení slouží ke zdůraznění vztahu původních obyvatel ke kolonizaci, ne k jejich původním národům“.²³ Jeden název pro všechny národy a etnika, které obývaly a obývají území dnešních Spojených států (případně území celého amerického kontinentu), nutně implikuje koloniální zkušenost. Teprve příchod evropských dobyvatelů a osadníků na toto území totiž vytvořil potřebu mluvit o zdejších obyvatelích jako o jednotlivé skupině „těch druhých“, teprve s jejich příchodem vznikla nová důležitá dichotomie my/oni. Jakékoli souhrnné označení tedy v sobě nese implicitní odkaz na koloniální minulost a na společnou zkušenost setkání s nově příchozími Evropany. Současní původní Američané však usilují o to, aby jejich identita nebyla redukována na traumatickou zkušenost kolonie a pozdějšího násilí a útlaku, ale aby zahrnovala jejich vztah k specifické národní historii, kultuře, tradici, komunitě místu atd. Zároveň jsou tyto pojmy většinou exonyma, tedy označení určité skupiny jinou skupinou, zvnějšku, a jde tedy o názvy, které kolonizující kultura uplatňuje na kulturu kolonizovanou, aby ji mohla konceptuálně uchopit. Samo označení je tak svým způsobem nástrojem kolonizace a ovládnutí.

Na podzim 2020 diskusi o označování původních obyvatel rozvířila příznačným způsobem televize CNN, když odvysílala zpravodajství z prezidentské volby, v němž na obrazovkách promítla graf volební účasti podle etnického původu voličů. Objevilo se v něm pět skupin obyvatel: vedle čtyř obvyklých současných označení pro hlavní etnika v USA (White — běloši, Latino — Hispánci, Black — černoši, Asian — Asiaté)

22 Souhrnně se zpravidla mluví o „kmenových národech“ (*tribal nations*), jednotlivé národy pak používají ve svých názvech rozmanitá označení: kromě samotného slova *nation* (národ) a *tribe* (kmen) je to také například *band* (tlupa), *pueblo* (původně španělské slovo pro osadu, používané původními národy na jihozápadě USA), *village* (vesnice), *community* (společenství). Pro více informací viz National Congress of American Indians 2020.

23 Bauer — Ellis 2023, s. 62.

se vyjímal položka „Something Else“ (něco jiného). Původní Američané na to reagovali vlnou nejen pohoršení a protestů, ale také humoru v podobě memů na sociálních sítích a nápisů na tričkách, z nichž spíše než uraženost zaznívala pobavená hrdost na vlastní jinakost a neuchopitelnost, na schopnost vzdorovat jasnému označení. Dát něčemu jméno znamená získat nad tím kontrolu a moc. Tápání dominantní anglofonní kultury v její snaze definitivně pojmenovat původní obyvatelstvo Ameriky může být nakonec chápáno jako doklad toho, že přes všechno historické úsilí a násilí nebylo možné se těchto národů zcela zmocnit. Rezistence původních národů vůči prakticky jakémukoli souhrnnému označení se pak může jevit jako vzdor vůči kultuře, která prakticky ve všech ostatních aspektech převládla.

Téměř ve stejné době, kdy v Praze proběhl workshop o psaní slova i/Indián, zařadil časopis *Journal of the Early Republic* tematický blok o jménech pro různé skupiny obyvatel (vedle článku o původních obyvatelích USA jsou zde texty o Afroameričanech, o genderových identitách apod.), přičemž původní podnět pro vznik tohoto bloku byl podobný tomu k uspořádání workshopu: redakce časopisu se setkala s požadavkem autorky, aby slovo „Indigenous“ ve vztahu k původním obyvatelům USA bylo nestandardně psáno s velkým „I“. V úvodu k tematickému bloku jeho editoři píší: „V pojmenovávání, v chybném pojmenovávání a v tom, kdo o něm rozhoduje, se skrývá moc. [...] Pojmy, které používáme [...], nejsou hodnotově neutrální, nejsou transhistorické, jsou utvářeny lidmi, mocí a historickými ději, ale samy je také utvářejí.“²⁴ To platí například kulturami, kontinenty a jazyky. I proto se zdá, že by bylo adekvátní, kdyby česká pravopisná norma umožňovala psaní obou variant (velké i malé písmeno), byť dublety zpravidla nejsou z hlediska normativity žádoucí. Nutnost vědomě se rozhodnout mezi dvěma možnostmi však vede pisatele k reflexi namísto mechanického přijetí normy, což by v případě takto historicky a kulturně zatíženého slova bylo namístě. Zdánilivě ryze pravopisná otázka použití malého či velkého písmene ve slově i/Indián totiž odkazuje k velmi složitému souboru souvislostí (historických, kulturních, politických, etických, vědeckých), jejichž vnímání se v čase proměňuje a jejichž opakovaná reflexe je stále potřebná.

LITERATURA:

Akademický slovník současné češtiny, (2017–2024).

Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [online]. [cit. 08. 08. 2024]. Dostupné z <https://slovníkcestiny.cz>.

„Amerind — A Designation for the Aboriginal Tribes of the American Hemisphere“. *Science*, 9, 1899, no. 232, pp. 795–96. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/1625901>.

„A Substitute for the Term „Indian““. *Scientific American*, 3. listopadu 1900, s. 280. [online].

[cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/24982826>.

Bauer, Brooke — Ellis, Elizabeth. „Indigenous, Native American, or American Indian? The Limitations of Broad Terms“. *Journal of Early Republic*, 43, Spring 2023, no. 1, pp. 61–74. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://muse.jhu.edu/article/883845>.

Goddard, Ives. „I Am a Red-Skin: The Adoption of a Native American Expression (1769–1826)“. *European Review*

- of *Native American Studies*, 19, 2005, no. 2, pp. 1–20. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z http://esq.h-cdn.co/assets/cm/15/06/54d44abb4e540_-_redskin.pdf.
- Heston, Charleton. „Winning the Cultural War“. *American Rhetoric*, 17. 2. 1999 [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.americanrhetoric.com/speeches/charltonhestonculturalwar.htm>.
- Hilder, F. F. „Origin of the Name ‚Indian‘“. *American Anthropologist*, vol. 1, no. 3, 1899, pp. 545–49. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/658817>.
- Chamberlain, Alexander F. „International Congress of Americanists at New York“. *Science*, 16, 1902, no. 414, pp. 884–99. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/1628580>.
- Jackson, Andrew. „On Indian Removal“. 1830. Presidential Messages, 1789–1875. Records of the U.S. Senate, Record Group 46; National Archives Building, Washington, DC. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.archives.gov/milestone-documents/jacksons-message-to-congress-on-indian-removal>.
- Kostiřová, Zuzana Marie — Křížová, Markéta — Květinová Sylvie. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. Praha: XYZ, 2011.
- Linné, Carl [Carolus Linnaeus]. *Systema Naturae*. Lipsiae, 1748. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://archive.org/details/SystemaNaturae/page/n17/mode/2up>.
- National Congress of American Indians. *Tribal Nations and the United States: An Introduction*. Washington, DC., February 2020. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z https://archive.ncai.org/tribalnations/introduction/Indian_Country_101_Updated_February_2019.pdf.
- Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 2002.
- Salzmann, Zdeněk. „O psaní slova indián“. *Naše řeč*, 74, 1991, č. 2, s. 106–107. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7006>.
- Shoemaker, Nancy. „How Indians Got to Be Red“. *The American Historical Review*, vol. 102, no. 3, 1997, pp. 625–44. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2171504>.
- Slonimsky, Nora — Roney, Jessica Choppin — Shankman Andrew. „Introduction: ‚What’s in a Name?‘“. *Journal of the Early Republic*, 43, 2023, no. 1, pp. 59–60. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://muse.jhu.edu/article/883844>.
- Slovník spisovného jazyka českého II, H–L*. Praha: Academia 1989.
- Smith, John. *The Generall Historie of Virginia, New England and The Summer Isles*. Volume I. New York: Macmillan, 1907. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.gutenberg.org/files/56347/56347-h/56347-h.htm>.
- Vaughan, Alden T. „From White Man to Redskin: Changing Anglo-American Perceptions of the American Indian“. *The American Historical Review*, 87, 1982, no. 4, s. 917–53. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/1857900>.
- Yellow Bird, Michael. „What We Want to Be Called: Indigenous Peoples’ Perspectives on Racial and Ethnic Identity Labels“. *American Indian Quarterly*, 23, 1999, no. 2, s. 1–21. [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/1185964>.